

Žiniasklaida ir jos vaidmuo visuomenėje

Milda Česnavičiūtė,
Valstybinio pilietinio
pasipriešinimo rengimo
centro prie KAM
sociologė

XXI amžiaus visuomenė apibūrinama kaip informacinė visuomenė. Apie visus įvykius mes sužinome iš žiniasklaidos - informacijos per komunikacijos priemones. Žiniasklaidos istoriją ženklina vieša kova tarp politikų ir žurnalistų arba tarp valdžios ir laisvo žodžio. Žiniasklaidos priedermė - laisvu žodžiu skleisti informaciją apie reiškinius, procesus, pažiūras į juos. Tačiau dažnai žiniasklaida ne tik informuoja, bet ir daro įtaką viešajai nuomonei, ją formuoja. Spauda ir kiti informacijos tarpininkai tampa politinės kovos dalyviais, atsiduria politikų ar įvairių suinteresuotų valdžios grupių rankose; užuot objektyviai informavusi visuomenę, kontroliavusi valdžią, žiniasklaida tampa svaria visuomenės nuomonės manipuliavimo priemone.

Aktyvus žiniasklaidos vaidmuo politiniame gyvenime susijęs su spauda, radiju ir televizija, jų poveikiu į visuomenėje vykstančius procesus. Svarbiausi šios veiklos momentai yra visuomenei pateikiamos informacijos gavimas, jos atranka ir pateikimas visuomenei. Mūsų laikais informacijos srautas toks didelis, kad joks individas ar net grupė nepajėgi jo apdoroti. Todėl informacijos atrinkimas bei jos pateikimas masinei auditorijai ir yra vienas svarbiausių masinės informacijos priemonių uždavinių. Masinės informacijos perdavimas iš tikrųjų nėra šimtaprocentinis tikrovės faktų atvaizdavimas. Tai priklauso nuo informacijos pateikėjo tikslų, atrankos kriterijų ir informacijos šaltinių pasirinkimo bei medžiagos pateikimo visuomenei būdų. Pateikdamos informaciją, masinės informacijos priemonės turi dideles galimybes aktyviai veikti visuomenę bei formuoti jos politines pažiūras. Politinis piliečių pasyvumas ar aktyvumas dažnai susijęs su žiniasklaidos pozicija tuo klausimu. Vartotojas iš gautos informacijos susidaro savo nuomonę apie tam tikrus įvykius, procesus bei institucijas. Kai viena ar kita politinė jėga, tikėdamasi visuomenės palankumo, imasi valdyti masines informacijos priemones, galimi reikšmingi politinio gyvenimo pasikeitimai.

Politinės žinios atkreipia žmonių dėmesį į visuomenės lyderius ir problemas - į dalykus, žadinančius viltis. Politinis masinių informacijos priemonių poveikis įgyvendinamas per žmogaus protą ir jausmus. Žiniasklaida pritraukia auditoriją, kuri skiriasi išsilavinimu, socialine padėtimi, ideologija, amžiumi, interesais bei kitais bruožais. Gana įvairi yra bulvarinės spaudos auditorija, radijo stočių klausytojai, interneto puslapių skaitytojai, o masinės informacijos priemonės stengiasi, kad ta auditorija būtų kuo didesnė. Jai kuriami politiniai spektakliai, įvykių režisūros pagalba diegiamos viltys ir nevilts, baimė, lūkesčiai, tikinama, kad labiausiai slegiančios problemos išsispres arba išliks.

Valdžios kritika yra būtina. Tai privalumas, nes bet kokios pakraipos valdžios klaidų įvardijimas yra būtina

sąlyga valdžiai tapti ar išlikti demokratiška. Siekiant autokratinio valdymo pirmiausiai pašalinama nepriklausoma žiniasklaida. Didžioji dalis tokios kritikos yra skirta pasakyti viešai, kas trukdo valstybei siekti gerovės. Pripažindami tai, kad kasdienybės sąlygomis žiniasklaidoje kritikos turi būti daugiau negu pagyrų, turime pastebėti, jog vien juodomis spalvomis nudažytas gyvenimas gali visuomenę veikti neigimai; greitai priprantama prie informacijos apie pareigūnų nesąžiningumą, korupcinius skandalus ir tai tampa nieko nestebinančia kasdienybė, teigiamą žiniasklaidos poveikį prarandame.

Suprantama, kad nėra ir negali būti laisvos, nuo nieko nepriklausomos žiniasklaidos. Tačiau ją labiausiai užgožia „komercinė žiniasklaida“, kuri siekdama komercinių tikslų, vis dažniau atsisako garbingos žurnalistikos ambicijų ir pagrindiniu siekiu laiko tiražo ir pelno didinimą. Taip žemina žurnalistinio darbo kokybę, stabdoma demokratijos plėtra, o pati žiniasklaida tampa verslu.

Esminis verslo interesas, pajungiantis visus kitus interesus, yra pelnas. Tad galime klausti, kaip pelno siekimas žiniasklaidos versle siejasi su demokratinėmis vertybėmis diegimu, pilietinės visuomenės ugdymu. Žiniasklaida gali savaip pateikti įvykių eigą, iškelti jai parankius asmenis ir apdrabstyti purvais neparankius. Ir tie jos sugebėjimai patys savaime neteigia jokių demokratinės vertybių, nepadedą demokratijos plėtrai ar pilietinei visuomenės sąviugdai. Verslas yra verslas. Žiniasklaida - ypatingas verslas, kuriam būdingos savos funkcijos ir savos galimybės veikti visuomenę, atstovauti visuomenės nuomonei ir manipuluoti ta nuomone. Viena iš problemų, - informaciją tapusią preke, mes ją vartojame. Žiniasklaida populiarėja kaip pramoginė priemonė, kai kuriamos laidos skirtos informuoti žmones apie naujausius įvykius per humorą. Per tokias laidas sukuriama politikų įvaizdžiai dažnai „prilimpa“ politikams. Pramoga virsta ir laidos, kuriose varžosi politikai iš skirtingų barikadų pusių, surengia tikrą politinį mūšį. Žurnalistai tokiose laidose turi didelę laisvę, nes patys vadovauja diskusijai, pasirenka dalyvius, sąmoningai kreipdami visuomenę tam tikro požiūrio link. Todėl žiūrovai dažnai balsuoja už „kietesnę“ politiką, kuris moka laisvai elgtis prieš kameras, netgi nesigėdindamas įžeidinėti savo oponentus.

Pažiūra į žiniasklaidą pirmiausia susijusi su visuomenės branda. Žurnalistų ir politikų pokalbiuose dėl to kyla nemažai diskusijų. Neretas veikėjas kaltina žurnalistus, kad jie imasi informuoti ir komentuoti kasdienybės aktualijas, daro tai turėdami savanaudiškų tikslų, vykdydami kažkieno užsakymą. Žurnalistų atsakymas būna vienareikšmis: tai, ką jis daro, yra saviraiškos būdas, nes žurnalistas turi nemažesnę teisę į savąją laisvę kaip ir visi žmonės. Kiekvienas žmogus laisvę įsivaizduoja kiek kitaip, tačiau nė vienas turbūt jos nesuvokia be laisvės savaip mąstyti, re-gėti pasaulį, pagal savus vertybių kriterijus vertinti kitus, tuo pačiu ir valdžios pareigūnus. Pasinaudodamas teise rašyti, žurnalistas prisiima ir pareigą rašyti apie labai konkrečius dalykus. Jeigu žurnalistas tik pataikauja auditorijai, linksmina ją, jis turi atsiminti vieną dalyką, kad publikai reikalingas ne jis, o jo darbo produktas. Auditorija atsimins anekdotą, bet ne jo autorių. Laisvė būti objektyviu